

Katona Tamás előadásáról

– rezümé gyanánt –

Konferenciánk díszvendégeként Katona Tamás történész tartott tartalmas előadást *A Kossuth-kép alakulása napjainkban* címmel. Két évvel ezelőtt az előadásról készített hangfelvétel sajnálatos módon megsemmisült. A Belvedere Meridionale szerkesztősége sokáig a beszéd valamilyen formában történő rekonstruálására törekedett (jelen kiadvány megjelenése is ezért késett napjainkig), ám erre nem nyílt lehetőség. Így most csak annak rövid összefoglalására vállalkozhatunk.

Milyen kép él bennünk Kossuth Lajosról? Katona Tamás szerint napjaink nemzedékei Kossuth Lajos neve hallatán a sok-sok magyar város főterén büszkélkedő Kossuth-szobrok merev, hősi pózaira asszociálnak. Azaz, egyesek tartás a díszmagyarban, a balkéz az övre csatolt kard markolatán nyugszik, az előre, felfelé lendülő jobb pedig „nemzete büszkeségének” mutatja az utat. A hősi póz sablonossá teszi az erényt és elfeledtet a hibákat, ezért ha hitelesebb Kossuth-kép megismerésére törekszünk, a szobor leplezte történelmi személyiség tetteit, gondolatait kell újra megvizsgálnunk. Nem szentségtörés, hanem történelmi feladat Kossuth reformkori programjának egybevetése Széchenyiével és Deákéval, szabadságharcos működésének mérlegre állítása Görgei tetteivel szemben. Ám Kossuth egyéniségének megítélése – csakúgy, mint ’48 és ’67 értékelése – eddig mindig a sűrűn váltakozó politikai rendszerek igényeinek megfelelően történt. Kemény Zsigmond már közvetlenül a szabadságharc után a rebellis és illuzionista Kossuthról beszélt, aki a legsúlyosabb bűnt saját népével szemben követte le, mert kihasználta annak egyéni gondolkodását, a beléje vetett nagy-nagy bizodalmat. A dualizmus korában alakult ki az ország teljes függetlensége jogán a deáki művet haláláig elutasító turini remete kultusza; és a társadalmi hangulat a korszak történetírását is meghatározta. Az antiliberalis és antirevolúciós ellenforradalmi időszakban Kossuth népszerűsítése nem volt aktuális, vele szemben Széchenyi kultusza erősödött és Görgei is elnyerte a rég megérdemelt rehabilitációt. Kossuthot nem csak az idegen hatalom, de a keresztényi rend és osztálybéke ellen fellépő rendzavaróként könyvelték el. A Kossuth-kép újabb színváltozása 1952-ben következett be, amikor a kommunista párt igyekezett kihasználni a százötvenéves születési évforduló kínálta alkalmat. Andicsék portréján a forradalmár Kossuth ismerte fel a fejlődés irányát az arisztokrata korlátokkal, Széchenyivel és Batthyányval szemben. Ám történelmünk e „szent tehenét” nehezen sikerült begyömöszölni a neki kijelölt ideológiai skatulyába. Hibájául kellett felróni, hogy nem számolt le könyörtelenül a belső ellenséggel (lényegesen túlnagyítva ezzel a debreceni békepárt jelentőségét és az egyébként Kossuth által megalapozott „áruló Görgei-elméletet”), Tánácsicshoz képest különben is osztálykorlátos személy. A következtetés kézenfekvő: a forradalmár utódok nem követhetik el ugyanazt a hibát: a reakciósnak és árulóknak lógniuk kell! Ezzel az aljas eszközzel próbáltak kirakatpereikhez történelmi igazolást nyújtani. A kiegyensúlyozottabb, higgadtabb megítélésre a hetvenes évekig kellett várni.

Beszéde második részében az előadó a kormányzóelnök politikai pályafutásának elemzésével igyekezett árnyaltabbá tenni a százötven év alatt sokszor, de mindig csak egy tónussal átfestett Kossuth-képet.

Szűkebb hazájában, Zemplén megyében, az egyik legmagasabb volt a kisbirtokos vagy minden birtok nélküli nemesek számaránya, akik egymással és a zsidó kereskedőréteggel békésen, örök mozdulatlanásban éldegéltek. Megyei hivatalnokként szociografikus hitelességgel ismerte meg a rendkívüli szegénységet. Ilyen viszonyok között érlelődött meg

benne politikai munkásságának legfőbb alaptétele: az érdekegyesítés programja. Azzal, hogy ezt a Tudósításokban, majd három és fél éven át a Pesti Hírlap hasábjain az egész országgal megismertette, megalapozta a magyar politikai újságírást. A Pesti Hírlap volt az első modern napilap, amely a Kossuth által meghonosított vezércikk révén a politikai közvéleményformálás eszközévé vált. És Kossuth írt mindenről, ami aktuális volt a reformkori Magyarországon: az ősiség és a közteherviselés kérdéseiről, a hazai gazdaság, ipar és kereskedelem fejlesztésének lehetőségeiről, a közlekedés vagy a magyar nyelv vagy éppen Erdély uniójának ügyéről, stb. Kiváló hírlapíróból lett a közélet, a formálódó ellenzéki párt vezére és negyvennyolc forradalmár ifjúságának példaképe.

Március tizenötödikét követően is határozottan kiállt programja megvalósítása mellett. Romantikus nacionalizmusával magyarázható a nemzetiségek követeléseivel szembeni ellenállása. Felfogása szerint a nemzetiségi igények az egységes politikai nemzettel szemben fogalmazódtak meg, ezért elvetendőek. Amikor felismerte, hogy az uralkodó eszme kelet-közép-európai viszonyaink között nem mindig érvényesíthető, nemzetiségi politikáját igyekezett a megbékélés felé terelni. Ennek volt a jele a Balčescuval kötött megegyezés, de ez már elkésztett döntés. A Batthyány-kormány pénzügyminisztereként, majd a szabadságharc idején az OHB elnökeként, később mint kormányzó agitációs munkájával, szervezőkészségével kiemelkedő szerepet játszott. Romantikus természete a harc során már nem mindig volt lelkesítő hatású, hangulata – siker vagy kudarc hallatán – harctérről harcterre változott.

A szabadságharc leveretését a hároméves török emigráció követte, amelyben Kossuth megívta a maga harcát a mozgalom vezetéséért. Ebben a harcban valódi egyénisége domborodott ki: nemzetközi tájékozódása, a valódi nagypolitika megismerése és alkotmánytervezete (amelynek készítésekor a belga alkotmányt is tanulmányozta) – mind-mind politikusi erényeinek újabb és újabb bizonyítékai. Tervét azonban, hogy nagyhatalmi politika „farvizén” elúszta a magyar függetlenség ügyét, nem tudta véghezvinni. Igaz volt az, amit sohasem ismert be: a független, önálló Magyarország nem illett bele a dinasztikus Európa politikai rendszerébe.

A kiegyezéssel emigrációja önkéntes száműzetéssé vált. Kossuth leszámolt a visszatérés gondolatával, mert a „közös ügyek hálóját” el nem fogadhatta, az 1849-ben – általa – kikiáltott teljes függetlenséghez haláláig hű maradt. Inkább a Rákóczi-féle morális tekintély lehetőségét választotta, és így távollétében is nagy hatással volt a magyar politikára. Az a 48-as párt, amelyik az 1875. évi pártalakulás után a Függetlenségi Párt nevet vette fel, csak a nevében őrizte Kossuth szellemi örökségét. Nem jutottak túl a közjogi kérdésen, meddő módon ragaszkodtak az obstrukcióhoz; túlfűtött nacionalizmusukat tapasztalva nem véletlen, hogy Istóczy Győző antiszemita pártja is ebből a pártból nőtt ki a nyolcvanas évek elején. A turini remete alanya és tárgya maradt a magyar politikának; jellemző, hogy állampolgárságának meghosszabbítási procedúrája volt Tisza Kálmán számára a lemondás legnépszerűbb indoka.

Jakab Mária (III. évf., magyar-történelem)

Még egyszer Kossuth és Széchenyi vitájáról

Kossuthnak a nemzeti függetlenségért vívott és a polgári átalakulásért folytatott küzdelem során legtöbb erejét Széchenyi Istvánnal folytatott párviadala emésztette föl. Széchenyi és Kossuth valóban drámai vitáját nem csupán a modor- és stílusbeli eltérések